

VERZAMELING DOCUMENTEN BETREKKING HEBBENDE OP DE

EGLISE FRANCAISE

TE VOORBURG

OVER HET ONTSTAAN EN DE HUIDIGE TOESTAND VAN
VOORNOEMDE
GODSDIENSTIGE INSTELLING

1859

Aan Harend Majesteit de Koningin der Nederlanden

Mevrouw!

Het bezoek van Uwe Majesteit aan de Eglise Française te Voorburg, tijdens haar verblijf op het Paleis Huis ten Bosch en het bezoek van Monseigneur de Prins van Oranje toen Zijne Koninklijke Hoogheid zich onlangs op Noordhey bevond, hebben een kostbare en dankbare herinnering nagelaten bij de kerkeraad van voornoemde kerk, en in het bijzonder bij ondergetekende, ouderfing van deze kerkeraad.

Nu Uwe Majesteit weer teruggekeerd is in de Nederlanden, verheugen wij ons erover dat Zij opnieuw haar intrek genomen heeft op de Buitenplaats in de omgeving van Voorburg.

Deze gevoelens, Mevrouw, geven ondergetekende de vrijheid Uwe Majesteit met eerbied en respect bijgevoegde documenten die betrekking hebben op het ontstaan en de huidige stand van zaken van de kerk, U aan te bieden en aan U op te dragen, en wij verzoeken U ootmoedig u te willen verwaardigen deze opdracht te aanvaarden.

Dit religieus gedenkschrift zou extra belangwekkend worden door de instemming van uwe Majesteit.

Moge de Hoogste Rechter Uwe Majesteit vervullen met Zijn rijkste zegen en deze ook overvloedig uitstorten over het gehele Huis van Oranje.

Ik verblijf, met het meest eerbiedige ontzag,

Mevrouw!

van Uwe Majesteit
de nederige en gehoorzame dienaar.

H.J. CAAN

Den Haag, 10 Juni 1859

FAC-SIMILE van het antwoord van Koningin Sophie:

Ik aanvaard met dankbaarheid uw boek en ik zal altijd blijven

Uw zeergeliefde

Sophie...

Maison au Bois/Huis ten Bosch
bij Den Haag
30 Juni 1859

Aan de Lezer!

Na een groot deel van mijn leven doorgebracht te hebben op de buitenplaats Hoekenburg, gemeente Voorburg, deelde ik de mening van Horatius die bij het zien van Cicero's buitenplaats Tusculanum uitsprak: "dit plekje grond vind ik bekoorlijker dan elk ander".

Ik onderging er de wisselvalligheden en onstandvastigheden van het menselijk bestaan, in het bijzonder in 1837, door het smartelijk verlies van mijn geliefde echtgenote, die daar, blij en gelukkig, met onze kinderen woonde.

Dit plekje grond is in 1834 uitgebreid door de aankoop van de aangrenzende buitenplaats Arendsburg, (volgens de mening van verschillende geleerden in 838 of 856 het Forum Hadriani van de Romeinen). Arendsburg ligt langs een vaart die loopt van Den Haag naar Delft en naar Leiden, en die gegraven is onder leiding van de Romeinse kapitein Corbulo met de bedoeling de rivieren Maas en Rijn met elkaar te verbinden.

Nadat op kosten van de Regering archeologische onderzoek te Arendsburg is uitgevoerd, is dit landgoed bij opbod verkocht in Den Haag, en ik verwierf het.

Hoewel de beide buitenplaatsen in andere handen zijn overgegaan interesseren ze mij nog steeds.

In Arendsburg en op de landerijen van dit landhuis zijn verschillende medailles en andere Romeinse voorwerpen gevonden.

Zij die daar meer bijzonderheden van willen weten, kunnen raadplegen: de oude kaart van Peutinger; H. van Wijn, Avondstonden, waarin een prent met de voorwerpen die in 1771 opgegraven zijn; Professor Reuvens, in zijn beschrijving en plattegrond van de Romeinse bouwwerken (Nederlandse Staatcourant 12 October 1827, 5 September 1828 en 23 April 1839); eveneens Baron Westreenen van Tiellandt, Onderzoek op het oude Forum Hadriani et zijn overblijfselen, 1826; de Morgenwandelingen, 1832, en verschillende andere schrijvers.

Het archeologisch cabinet in Leiden bevat enkele voorwerpen die, onder leiding van de reeds genoemde Prof. Reuvens in de jaren 1827-1831 te Arendsburg gevonden zijn; o.a. medailles vanaf Septimus Severus tot Maximin I, een kleine bronzen hazewindhond, het skelet van een vrouw met spangen (kledinghaken), een armband, enz.

Het instandhouden, en ook het stichten van enkele instellingen die men in Voorburg aantreft, hebben mij een aangenaam tijdsverdrif gegeven.

Het onderzoek naar het ontstaan van de Eglise Française, hier gesticht in 1688 door enkele families die uit Frankrijk gevlucht waren na de Herroeping van het Edict van Nantes, en het in standhouden van de kerk, zijn, samen met de andere leden van de kerkeraad, het voorwerp van mijn zorg geweest, daarin gesteund door verscheidene notabelen, mede het oog op de kostscholen waarvan de leerlingen 's zomers vaak de dienst bijwonen.

Enkele predikanten uit de Waalse Kerken der Nederlanden gaan er regelmatig voor.

De aanwezigheid van Hare Majesteit de Koningin, die in de zomermaanden haar buitenpaleis, genaamd de Oranje-Zaal, (in Huis ten Bosch) bewoont, en eerder die van haar doorluchtige zoon de Prins van Oranje tijdens het verblijf van Zijne Koninklijke Hoogheid te Noordhey, vormen kostbare heinneringen.

Ik ben zo vrij geweest dit boekje aan te bieden aan de Koningin der Nederlanden. De welwillende reactie die Hare Majesteit mij deed toekomen voor haar vertrek in 1859 naar het buitenland, met de toestemming daar gebruik van te maken, maken het werkje zeldzaam interessant.

Het kerkgebouw (klein oratorium) wordt ook gebruikt voor de zittingen van een afdeling van de Vereniging genaamd: "Tot Nut van 't Algemeen", een vereniging die al 75 jaar lang beschermd wordt door de opeenvolgende regeringen. Christelijke en de zeden betreffende lezingen trekken de belangstelling van de leden.

Amsterdam is het centrum van de jaarlijkse bijeenkomst van de Afgevaardigden.

De bestrating van de weg die van Rijswijk via Voorburg naar Leiden voert is veertig jaar geleden ondernomen door enkele huiseigenaren die aan die weg wonen.

Er zijn vijf commissarissen die proberen de bestrating intact te houden en te laten

herstellen niettegenstaande de aanzienlijke schade die zij ondervinden van de Hollandse IJzeren Spoorweg die in dezelfde richting voert.

Door besparingen en door het uitkopen van de Aandeelhouders, hoopt men deze straatweg te kunnen behouden en de leiding ervan over te kunnen dragen aan het nageslacht.

Het is niet mijn bedoeling een beschrijving te geven van alles wat Voorburg en zijn omgeving aan interessants oplevert, maar ik zou niet stilzwijgend voorbij kunnen gaan aan de instelling die gesticht is door Baronesse van Wassenaer van Catwijck, de Bewaarschool, genaamd Sophia-School, naast de gemeenteschool; de Kostscholen Ingenhousz te Voorburg, Mensing en Le Comte te Rijswijk, Noordhey, in de gemeente Veur, c.a. en Stadwijk te Voorschoten, zeer gewaardeerde en gezochte scholen.

Ik verlaat U, lezer, maar alvorens deze inleiding te beëindigen, wil ik graag nog iets zeggen over het kasteel de Werve, wiens eigenaar recht heeft op een bank in de Eglise Française, tegenover de preekstoel die geschonken is door Hare Majesteit de Koningin der Nederlanden.

Bovengenoemd kasteel staat sinds 1262 in de geschiedenis bekend onder de naam Oostwerve of Klein Matthenesse. Het is onder graaf Willem in 1274 met privilegebrieven overgegaan van Jacobus de Werve naar zijn zoon Jan de Werve.

Hierna heeft dit bezit aan verschillende andere families toebehoord; Monsieur Hoffman, lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, is momenteel de eigenaar. De weg genaamd Laan de Werve, of Laan van Nieuw Oosteinde, maakt echter geen deel uit van deze buitenplaats.

Het octrooi om er tol te heffen dateert van 1658 en dit recht is opnieuw verleend in 1673 en laatstelijk met een verhoging van het ontvangstrecht.

Moge deze bladzijden enig belang hebben, als herinnering dienen aan de goede oude tijd, en ontvangen worden met toegeeflijkheid. Dat is de wens van ondergetekende.

Den Haag, 31 December 1859.

H.J. Caan,
Staatsraad in buitengewone dienst.

Uittreksel
uit het register van de kerkeraad
van de Franse kerk
te Voorburg

Deze kerk, gesticht in 1688, heeft zijn ontstaan te danken aan de ijver en inzet van de heer Jacques Laverny die, gecharmeerd door de ligging van de plaats, een goede dienst meende te bewijzen aan de gezinnen die, tengevolge van de herroeping van het Edict van Nantes, uit Frankrijk gevlucht waren en zich in Voorburg gevestigd hadden. Tevens meende hij hiermee een dienst te bewijzen aan de gemeente: meer gezinnen zouden aangetrokken worden door het beroepen van een Dominee die Franstalige diensten zou leiden.

Met dit doel richtte Laverny zich tot het Stadsbestuur in Delft, dat toentertijd en tot 1828 Ambachtsheren van Voorburg was, om toestemming te verkrijgen. In 1710 bracht hij een beroep uit op candidaat Charles Louis le Sueur, die door de Synode van Arnhem tot dominee in Voorburg benoemd werd. Hij preekte er op 26 Augustus 1710 en nam een beroep aan naar Grave.

De volgende predikanten hebben hem opgevolgd:

- 2 Augustus 1712: Jaspas Caillard, vertrokken naar Cork in Ierland.
- 19 Mei 1716: François Larroque Duneau, vertrokken naar Londen 1716.
- 14 Juni 1716: Jérôme Olivier.
- 9 Maart 1721: Jean-Louis Claparède, vertrokken naar Breda.
- 19 Mei 1726: Salomon Sylvestre, vertrokken in 1727.

Uit vrees dat fondsen om de erediensten te kunnen houden zouden ontbreken (van 1710 tot 1724 vonden deze plaats in de zgn. Duitse Kerk), kwamen de ouderlingen Laverny en Courtonne en diaken de Hoille overeen om een kerk te bouwen. Het verhuren van plaatsen, schenkingen en later ook legaten brachten de nodige fondsen op en dit plan kreeg ook de goedkeuring van de Regenten in Delft (het Stadsbestuur) zodat de eerste steen gelegd kon worden door Jacques Laverny onder aanroeping van de aanbiddelijke Drievuldigheid om "de zegen over een gebouw dat men zou gaan bouwen tot Zijn glorie en voor het heilige gebruik waartoe dit gebouw bestemd was".

Ter gelegenheid van de inwijding van het nieuwe kerkgebouw op 27 Augustus 1726 preekte s'morgens ds Salomon Sylvestre over een tekst genomen uit het Evangelie naar Mattheus, Hoofdstuk 21 vers 13: "Er staat geschreven: Mijn Huis zal een bedehuis heten".

Ds Jacques Saurin preekte s'middags over Ezechiël 11 vers 16: Daarom zeg: Zo zegt de Here HERE: Hoewel ik hen weggedreven heb onder de volken en in de landen heb verstrooid zodat ik hen slechts weinig ten heilgdom geweest ben in de landen waar zij gekomen zijn". (in de Franse bijbel staat een andere vertaling: ... ben ik toch voor hen als een klein heiligdom geweest in de landen waarin zij gekomen zijn.) Deze preek is bijgesloten in deze bundel.

Vervolgens hebben de volgende predikanten elkaar opgevolgd;

- 20 Juni 1727: Thomas de Loches, vertrokken in 1727.
- 21 October 1727: Charles Louis le Sueur.
- 26 Juli 1733: Jacques André Courtonne, vertrokken naar Heusden.
- 24 Juli 1735: Jean Yver, vertrokken naar Dublin in 1736.
- 17 Juli 1741: Jean-Jacques Faure, verlaat ons in 1746.
- 17 Mei 1746: Jean Daniel la Fite, vertrokken naar Arnhem.
- 1 Juni 1749: Elie le Fèbre, vertrokken naar Suriname in 1757.

Deze dominee heeft verschillende historische feiten opgetekend die hierboven vermeld werden. Men vindt er deze wens: "Geve God dat deze gemeente die onder zulke goede voortekenen is begonnen, steeds sterker worde teneinde de vroomheid en de troost te doen toenemen van hen die er de stichters van zijn, evenals ter meerdere eer en heil van allen die het God behaagt er toe te roepen".

Verderop wordt nog vermeld:

- Juni 1757: Jonathan Cussy, overleden in 1797.

- Philippe van Swinden, vertrokken naar Haarlem in 1769.
- Juni 1798: Abraham Thierry Casteel, hulpprediker in 1797; bevestigd in 1797, vertrokken naar Utrecht 9 Februari 1800.

Een tekening vervaardigd door genoemde dominee, een grafmonument voorstellend met het hierna volgende opschrift, siert, met andere portretten en opdrachten de consistorie:

Cussy, ja hij, rust onder deze steen,
Rijp voor de eeuwigheid, sloot hij zijn ogen;
Een christen rijk aan deugden, een predikant met veel gaven,
Hij leefde om te sterven -- Volg hem na, voorbijganger.

Na het beroep van ds Casteel naar Utrecht, werd deze op 18 Mei 1800 opgevolgd door ds Jean Caspard Merkus uit Naarden. Hij woonde in het afgebroken Suinten "Werve" in Voorburg en later in een huis in het centrum van het dorp. Hij verenigde zijn functies van predikant met die van Directeur van een zeer gezochte en belangrijke kostschool. Als ontwikkeld man ging hij om met de families op de verschillende Buitens. Men stelde zijn diensten en zijn gezelschap zeer op prijs. Talrijke lezingen leggen bewijs af van zijn talenten.

Hij stierf op 16 mei 1813 op 54-jarige leeftijd, betreurd door zijn grote gezin en zijn kudde. Hij was de laatste predikant van de franse kerk: er was geen geld meer om een opvolger te beroepen. De Staten van de Provincie Holland en West-Friesland hadden per decreet van 8 Mei 1773 een jaarlijkse toelage van 500 gulden toegezegd aan de Franse kerk in Voorburg voor de duur van 10 jaar. De Staten hebben deze toelage tot 1793 voortgezet maar sindsdien is er niets meer ontvangen van de Staat en de fondsen van de kerk zijn door het Franse Gouvernement tot op een derde teruggebracht (de zgn. tiërciering). In deze voor de kerk zo trieste omstandigheden heeft de kerkeraad verschillende malen een beroep gedaan op de vrijgevigheid van de bevolking, evenals op de bewoners van de buitenplaatsen. Men vindt in de archieven circulaires daaromtrent, gedateerd 1 Juli 1817, 1 Juni 1820 en 15 Maart 1826, met dringende verzoeken. Deze stappen zijn niet helemaal onvruchtbaar gebleven maar de middelen waren niet voldoende om een dominee te beroepen. Maar tot nu toe heeft men de algehele ondergang van de genoemde kerkelijke instelling kunnen voorkomen.

Na de dood van ds Merkus hebben de eerwaarde predikanten van Den Haag tot in 1849 predikbeurten in Voorburg waargenomen. Onder hen Daniel Delprat, Jacob Gabriel Pierre Certon (door oude familiebanden met Voorburg verbonden), Georges Samuel de Chauffepié, Jean Charles Isaac Sécretan, Jean Daniel Revel en Jacques Henri de Dompierre de Chauffepié.

Ds G.S. de Chauffepié sr is voorgedaan in de dienst t.g.v. het eeuwfeest op 27 Augustus 1826. Hij koos als tekst dezelfde woorden die ds Saurin voor zijn preek had gekozen. Een lithografie, toegevoegd aan dit boekje, is een herinnering aan genoemde plechtigheid.

In 1850 was men onzeker over de uitkomst van het beroep uitgebracht door de kerkeraad van Den Haag om Jacques Henri Dompierre de Chauffepié, die een beroep naar Amsterdam had aangenomen, te vervangen. De leden van de kerkeraad van de Franse kerk in Voorburg, die het instandhouden van de kerk die aan hun zorgen was toevertrouwd steeds ter harte ging, hebben zich toen gericht tot de predikanten Dompierre de Chauffepié, Everard Ambroise Zubli, predikant te Delft, Daniel Théodore Huët, predikant te Rotterdam, en tot anderen, met het verzoek 8 predikbeurten te vervullen tijdens de zomermaanden, behalve tijdens de feestdagen in de Hollandse kerk, en het trimester waarin de jongelui van de kostscholen in Voorburg, Rijswijk, Noordhey en Stadwijk met vacantie zijn.

De kerkeraad, die momenteel uit 5 leden bestaat (drie ouderlingen en twee diakenen), zoals de bijgevoegde namenlijst aangeeft, hoopt op deze wijze, steunend op de vrijgevigheid van de families die de kerkdiensten bezoeken en die er een zitplaats hebben, dat dankzij hun hulp hij zal kunnen voorzien in de kosten voor het onderhoud van het kerkgebouw en andere kosten die met de eredienst verbandhouden. De kerkeraad beveelt met nadruk zijn noden en behoeften aan bij de betreffende families.

De opbrengst van de collecten voor de armen wordt jaarlijks overgedragen aan de armenzorg van de Hollandse kerk in Voorburg.

Voorburg, 30 Juni 1858.

Ouderlingen: H.J. Caan, M.A.F.H. Hoffman
H.A. Rigail Certon

Diakenen: J.H. Caan van Neck, A.Six

De bladzijden 6 en 7 geven de namen van alle leden van de kerkeraad vanaf 30 Augustus 1772. Pasteur = dominee. Ancien = ouderling; diacre = diaken.

Onder 1854 staat:

Gezien de uitzonderingspositie van de kerk (zonder predikant sinds 1813) heeft de Waalse Commissie zijn positie geregulariseerd en hiertoe, met toestemming van de kerkeraad, een consulent benoemd in de persoon van Everard Ambroise Zubli, predikant van de Waalse kerk in Delft, en sinds 1858 een van de predikanten van Den Haag.

Voorlezer en koster: vanaf 1796: Henry Wittenrood, overleden 7 Augustus 1855. Vervangen door zijn kleinzoon: H.W. van der Kas.

Organist: 1846 J. Renaud. 1859 J.F. van Ommeren.

GEBED
UITGESPROKEN DOOR
MONSIEUR SAURIN
VOOR HET BEGIN VAN DE PREEK

Heer onze God en Vader, Gij ziet ons hier voor uw aangezicht gebogen om uwe majesteit de eer te bewijzen die U toekomt, om U onze zonden te belijden en om uw genade af te smeken. Als wij de eerste opwelling van ons geweten zouden volgen, dan zouden wij onze ogen niet naar de hemel durven ophooven en wij zouden van voor uw aangezicht wegvlugten. Wij zijn onwaardige en gebrekkige schepselen, duizend maal meer onwaardig door onze dagelijkse zonden dan door onze aangeboren laagheid om voor uw ogen te verschijnen. Maar, Heer, al drukt de gedachte aan onze zonden en onze ellende ons terneer, uw genade verheft ons. Gij zijt een barmhartig God, medelijdend, langzaam tot toorn, overvloedig in genade; Gij wilt niet dat de zondaar sterve, Gij wilt dat hij zich bekere en leve, en Gij hebt uw Zoon aan de wereld gegeven opdat zij die in Hem geloven het eeuwige leven zouden ontvangen. Zovele weldaden, zovele beloften, stellen ons bevend geweten gerust en geven ons de vrijmoedigheid, die wij nu nemen, om te naderen tot de troon van uw barmhartigheid en de machtige bijstand van uw genade in te roepen. Die behoeven wij altijd maar vandaag, Heer, voelen wij dat die bijstand ons op buitengewone wijze noodzakelijk is. Wij zijn in uw huis om het geheim van ons heil te leren verstaan, en de regels voor ons gedrag. Maar, oh God, ons voornemen gaat onze kracht te boven, wij zouden er niet in slagen zonder uw Heilige Geest. Geef daarvan aan ons die het Woord moeten spreken, een dubbel deel; geef dat wij, nadat wij de betekenis van uw uitspraken hebben begrepen, wij als eersten geraakt zullen worden door de waarheden die zij bevatten, vóórdat wij ze aan anderen voorhouden, en dat wij ze zó verkondigen dat het in overeenstemming is met hun voortreffelijkheid. Maar duld niet dat wij tevergeefs zouden arbeiden; maak hen die naar ons luisteren bereid om uw bevelen gehoorzaam te aanvaarden en ze nauwkeurig uit te voeren; opdat wij allen, gedreven door dezelfde geest en strevend naar hetzelfde doel, ons gedrag heiligen en leven in overeenstemming met de hoogheid van onze roeping, in de naam van uw geliefde Zoon Jezus Christus onze Heer.
(Hierna volgt waarschijnlijk het "Onze Vader").

PREDIKATIE
uitgesproken door dominee

JACQUES SAURIN

Ter gelegenheid van de inwijding van de

KERK TE VOORBURG
27 augustus 1726.

EZECHIËL XI:16

Daarom spreek: zo zegt de Here HEERE: hoewel Ik hen weggedreven heb onder de volken en in de landen hebt verstrooid, zodat Ik hen slechts weinig ten heiligdom geweest ben in de landen waar zij gekomen zijn, (NBG).

Zeg daarom: "Zo spreekt de Heer GOD: Hoewel Ik hen verdreven heb onder de volken en hen verspreid heb over de landen, ben Ik voor hen toch nog een heiligdom in de landen waar ze terechtgekomen zijn". (Willibrordvertaling 1995).

Het onderwerp, waarvoor wij hier vandaag bijeengekomen zijn, geliefde broeders, toont één van de duidelijkste bewijzen van de machtige bescherming die God biedt aan zijn kudde bannelingen die door deze Gewesten in hun midden zijn opgenomen. Inderdaad zijn wij, sinds de noodlottige periode waarin wij de plaats van onze geboorte moesten verlaten, overladen met goddelijke gunstbewijzen. Sommigen van ons hebben in overvloed geleefd; anderen hebben het genot gesmaakt van de matigheid die soms te verkiezen is boven echte overvloed. Allen zagen het vertrouwen bekroond dat hen, zelfs toen zij zonder middelen van bestaan leefden, deed uitroepen: Op de berg des Heren zal er in voorzien worden!" (Genesis 22:14).

Maar hoe groot ook de troost is die ons in onze diaspora geschonken wordt door de gedachte aan deze goede Voorzienigheid, die niet ophoudt over ons welzijn te waken, zij is niet het belangrijkste voorwerp van onze dankbaarheid. God heeft op een directere wijze gereageerd op het doel dat ons bezielde, toen wij er toe konden besluiten om, misschien wel voor goed, afscheid te nemen van ons vaderland. Wat ons ertoe bracht onszelf te verbannen was niet de hoop elders een zachtmoediger maatschappij te vinden, een milder klimaat, hechtere instellingen. Geheel andere motieven bezielde ons. Wij hadden gezien hoe de gebouwen waarin wij plachten God onze liederen toe te zingen, verwoest werden; wij hadden gehoord hoe de kinderen van Edom, gewapend met bijlen, over deze heilige Godshuizen uitriepen *dat zij met grond gelijk gemaakt moesten worden!* (Psalm 130. 7:7) Moge gij, inwoners van deze Gewesten, temidden waarvan het God behaagd heeft ons te brengen, voor altijd onkundig blijven van zulke gruwelen. Moge gij ze tenminste slechts leren kennen door de ervaring van hen aan wie gij zulke machtige middelen hebt gegeven om ze te verdragen! Wij konden niet overleven als onze gewetensvrijheid verloren zou gaan, wij zouden die zoeken, al was het in de holen en in de woestijnen. De geloofsijver zette de grijsaard, die door de jaren ahw onbeweeglijk was geworden, weer in beweging. De vaders en moeders namen op hun schouders de kinderen die de grootheid van het gevaar waaraan men hen wilde onttrekken, nog niet beseften. En ieder, dankbaar dat hij zijn leven ten buit had, vroeg slechts deze kostbare vrijheid die hij verloren had. (Jeremia 21:9). Wij vonden die in uw midden, bij u, onze edelmoedige weldoeners. U ontving ons als uw broeders, als uw kinderen, u liet ons toe tot uw gemeenten. Wij begonnen met u het Avondmaal te delen en vandaag de dag maakt u het een handjevol bannelingen mogelijk zelf een kerk te bouwen, tot eer van God die wij met U aanbidden. U wilt zelfs onze dankbaarheid met ons delen en samen met ons God de hulde brengen in dit nieuwe kerkgebouw.

Ach! Ongetwijfeld zal de vreugde van onze landgenoten bij wie de herinnering aan die kerkgebouwen waarvan het verlies ons zoveel verdriet geeft nog levend is, een gemengde vreugde zijn; ongetwijfeld zal de plechtigheid van vandaag ons doen denken aan die welke gehouden werd ter gelegenheid van de bouw van de tweede tempel. (Ezra III: 10,11,12). De priesters waren er wel bij in hun priesterkleding; de Leviëten, de zonen van Asaf, lieten er wel hun cymbalen klinken; zij zongen wel in beurtzang hun lofliederen tot God; het volk juichte wel van vreugde omdat men het fundament van het huis van de Here HEERE gelegd had. Maar de Familiehoofden, de Ouden die het eerste huis gezien hadden, weenden luid zodat men het geluid van de vreugde niet kon onderscheiden van het geluid van de smart.

Maar kom, mijn geliefde broeders, laten wij heden allen tezamen deze God loven die *als Hij vertoerd is aan ontferming denkt* (Hab. III:2). Laten wij met alle dankbaarheid waartoe wij in staat zijn nadenken over de hernieuwde vervulling van de Godsspraak die ik u voorgelezen heb:

Zeg daarom: "Zo spreekt de Heer GOD: Hoewel ik hen verdreven heb onder de volken en hen verspreid heb over de landen, ben ik voor hen toch nog een heiligdom in de landen waar ze terechtgekomen zijn". (Willibrordvertaling 1995).

Deze woorden richt God tot Ezechiël: Om ze te begrijpen, en hiermee begin ik de uitleg, moeten we teruggaan tot het 29e jaar van de regering van koning Jozia en ons een goed beeld vormen van het doel van de ambtsopdracht van onze profeet. In dat jaar bundelden Nabopolassar, koning van Babel en Astyages, koning van Medië, die een verbond gesloten hadden d.m.v. het huwelijk van Nebukadnessar, zoon van Nabopolassar met Amytis de dochter van Astyages, hun krachten tegen de Assyriërs, die toentertijd de oudste en meest geduchte macht waren. Zij veroverden op hen Nineve hun hoofdstad en vervulden zo, *onopzettelijk* de Godsspraken die de profeten Jona, Nahum en Zefanja tegen dit beroemde rijk hadden uitgesproken.

Vanaf dat moment vormden de Rijken van Assyrië en Babel samen slechts één Rijk, de schrik van al hun burens, die terecht vreesden weldra hetzelfde lot als Nineve te zullen ondergaan.

Daarom stelde Farao Neko, koning van Egypte, die van alle oosterse potentaten het best in staat was weerstand te bieden aan die veroveraars, zich aan het hoofd van een grote legermacht om oorlog te voeren tegen een vorst die men voortaan beschouwde, zoals een profeet het zegt, *als de hamer van de ganse aarde* (Jeremia 50:23). Farao trok door Judea, en hij zond gezanten naar koning Josia om hem doortocht te vragen door zijn gebied. Josia antwoordde dit Gezantschap op een wijze die alle exegeten tot op vandaag verbaast. Hij ging op oorlogspad, verzette zich tegen de plannen van Neko, die toch alleen maar aan zijn campagne begonnen leek te zijn om de volken die Nebukadnessar had onderworpen te bevrijden en om die volken te versterken die versteend van angst waren bij de gedachte dezelfde ketenen te moeten dragen. Hij kon dan ook niet de plannen van Neko verijdelen maar hij werd zelf gedood tijdens zijn expeditie en met hem scheen alles wat er nog aan vroomheid en voorspoed in het koninkrijk Judea was overgebleven, voorgoed te verdwijnen.

Farao Neko versloeg de Babyloniërs bij de Eufraat. Hij veroverde Karkemis, één van hun belangrijkste steden. En om na de vreugde om de wraak ook nog die van de overwinning te smaken, liet hij zijn overwinningslegers door Judea trekken. Hij zette er Joachaz, zoon van Josia, af en maakte zijn broeder Eljakim koning in zijn plaats en veranderde zijn naam in Jojakim.

Van af die tijd beschouwde Jojakim de koning van Egypte als zijn weldoener aan wie hij zijn troon en zijn kroon te danken had. Hij meende dat alleen farao Neko in staat zou zijn die troon voor hem te bewaren aangezien hij ook de enige was geweest die hem aan hem had kunnen schenken. De Joden volgden weldra het voorbeeld van hun koning, zij deelden de haat die de Egyptenaar de koning van Babel toedroeg en vormden samen met Neko het meest hechte en nauwe verbond dat men ooit tussen twee machten heeft gezien.

Als het er hier om zou gaan om wat de Heilige Schrift over dit onderwerp zegt te ondersteunen met het getuigenis van de profane schrijvers, dan zou ik U uitvoerig een passage van Herodotus verklaren die, sprekend over de triomfen van deze Farao Neko,

vertelt dat deze vorst, na een schitterende overwinning behaald te hebben in de Vlakte van Megiddo, een grote stad veroverde in Palestina. Deze stad was omringd door bergen en heette *Cadytis*. Zonder twijfel gaat het hier om Jeruzalem dat in de Schrift vaak *Heilig* bij uitstek wordt genoemd. In oude tijden droeg de stad deze roemvolle titel. Welnu, het woord *heilig* in het hebreuws is: *Keduscha*, en in het syrisch *Kedutha*; Aan deze naam geeft Herodotus een griekse uitgang en noemt haar *Kadytis* dat, zoals ik al zei, de naam is die men aan Jeruzalem gaf.

Maar om weer terug te keren tot de geschiedenis, het verbond dat de Joden met de Egyptenaren sloten schonk hun veel goed juist in een tijd waarin alles moest meewerken om hen die goed te ontnemen. Dat verbond deed bij hen de buitensporige gedachte postvatten dat zij de plannen van Nebukadnessar wel zouden kunnen verijdelen, of liever gezegd die van God zelf, God die bij monde van zijn profeten verklaarde dat Hij het hele Oosten aan die Potentaat wilde onderwerpen. De koning van Babel eiste weldra bij Farao Neko Karkemis en de andere steden die die vorst had veroverd, weer op. Hij deed meer, hij viel Egypte aan, na met zijn zoon Nebukadnessar een bondgenootschap gesloten te hebben. En na verscheidenen overwinningen behaald te hebben op dit Rijk, (Egypte) ondernam hij tegen Judea die veldtocht die beschreven staat in 2 Kronieken 36. Hij vervulde wat Jesaja aan Hizkia had voorspeld, nl. dat de Chaldeeën *zijn zonen zouden wegvoeren* (Jesaja 39:7). Hij plunderde Jeruzalem, sloeg Jojakim in boeien, zette zijn broer Jojakin (die door de Schrift soms Jechonja en soms Konis wordt genoemd) in zijn plaats op de troon. Deze misbruikte de voorrechten die koning Nebukadnessar hem geschonken had en kwam tegen zijn weldoener in opstand. Deze kwam weldra dit verraad wreken. Hij belegerde Jeruzalem, dat hij sinds de dood van Jojakim had afgegrensd en hij nam een groot aantal Joden als gevangenen mee naar Babel, waaronder Ezechiël.

Hij werd door God opgewekt te profeteren tegen de gevangenen Joden die steeds in hun hart het plan koesterden terug te keren naar Jeruzalem terwijl Jeremia profeteerde tegen hen die nog in hun vaderland waren en die weldra hetzelfde lot zouden ondergaan. Zij werkten eensgezind om hun landgenoten ervan te overtuigen dat zij zich niets moesten voorstellen van hun verbond met Egypte, dat zij hun nutteloze pogingen om het juk van Nebukadnessar af te schudden moesten staken, en dat zij de bevelen van deze vorst moesten opvolgen, of liever die van God die door zijn handelen de misdaden van het hele Oosten wilde straffen.

Onze profeet wordt in de geest naar Jeruzalem gevoerd. Hij ziet er die Joden die, terwijl ze zichzelf vleiden met de gedachte de totale ondergang van Judea te voorkomen, deze juist verergerden omdat ze doorgingen met hun barbaarse daden en afgoderijen en deze nog verergerden. En terwijl hij het schandelijk gedrag van zijn landgenoten in Jeruzalem gadeslaat, hoort hij God zelf de plagen aankondigen waarmee de stad gestraft zou worden en tegen de uitvoerders van deze wraak zeggen: (*Ezechiël 9:5,6,7*): *Trekt achter hem aan door de stad en slaat neer. Ontziet niet en heb geen deernis. Grijsaards, jongelingen en jonge meisjes, kleine kinderen en vrouwen, moet gij doden... Verontreinigt de tempel en vult de voorhoven met gedoden.* Maar terwijl God een zo ontzagwekkende opdracht geeft ten aanzien van die slechte Joden, geeft Hij een troostvolle ten aanzien van de anderen: *Trek midden door de stad, zegt Hij tegen een geheimzinnig man, en maak een teken (de letter Thau) op de voorhoofden der mannen die zuchten en kermen over al de gruwelen die daar bedreven worden.* (vs 4). Het spijt me voor de reputatie van onze exegeten dat zij voor de vertaling van deze passage de Vulgata gevolgd hebben, die de tekst verkeerd weergeeft door te vertalen: *druk de letter Thau op het voorhoofd van de mannen die zuchten.* Tot hoeveel onrijpe verklaringen heeft deze vertaling wel geen aanleiding gegeven! Wat een geheimzinnigheden heeft men niet gezocht achter die letter Thau! Maar de Vulgata is de enige vertaling die deze passage zo weergegeven heeft. Het woord Thau in het hebreuws betekent: een teken, *een Thau drukken op iemands voorhoofd* wil zeggen: hem een merkteken opdrukken, en dat betekent in de stijl der prophetie: beloven hem te onderscheiden door een of andere gunst. Zo hebben de exegeten van de Septuaginta, evenals het arabisch en het syrisch, deze passage vertaald. Ook Johannes in de Openbaringen gebruikt dit beeld.

De woorden van mijn tekst hebben dezelfde betekenis als het vers dat ik zojuist geciteerd heb. Men kan die woorden natuurlijk wel beperken tot de Joden die reeds gevangenen zijn.

Toch laat ik ze ook slaan op die mannen die in Jeruzalem zuchtten en kermden over al de gruweldaden die hun landgenoten bedreven. Het heden, het verleden en de toekomst worden soms in de Heilige Schrift door elkaar gebruikt, vooral door de profeten die, doordat ze zo zeker zijn van de gebeurtenissen die ze voorspellen, de toekomst reeds als heden zien, of als alreeds geschied. Volgens die stijl, kan *Ik heb hen weggedreven onder de volken* betekenen *Ik zal ze wegdrijven*; en *Ik heb hen in de landen verstrooid: Ik zal ze verstrooien*, enz.

Aan beide groepen Joden over wie ik sprak, ik bedoel degenen die al in ballingschap naar Babylonië gevoerd waren toen Ezechiël dit visioen kreeg, en zij die dit overkwam na de totale verwoesting van Jeruzalem, belooft God dat, hoe treurig hun gevangenschap ook zou lijken, deze verzacht zal worden door de voortdurende bewijzen die Hij hun zou geven van zijn bescherming. *Hoewel ik ze weggedreven heb, of hoewel ik ze wegdrijf, onder de volken en hoewel ik ze in de landen heb verstrooid, zal ik voor hen toch nog een klein heiligdom zijn in de landen waarheen ik hen verstrooid heb.*

Dat is de algemene zin van de woorden die wij gelezen hebben. Maar om ze toe te passen op de bedoeling van deze dag, zullen we een parallel trekken tussen de staat waarin de Joden zich bevonden in Babylonië en de toestand waarin het God behaagt heeft de kerken, waarvan wij sinds 40 jaar het verlies betreuren, te brengen. De verstrooiing van de Joden werd door drie dingen gekenmerkt: door verschrikking, door gerechtigheid, door barmhartigheid. I: door verschrikking, want dit volk werd onder de volken verstrooid en werd gedwongen Jeruzalem te verlaten en in vreemde streken rond te dolen. II: door gerechtigheid, want God zelf, die God die zijn troon vestigt op recht en gerechtigheid (Ps 89:15), was de aanstichter van die ellende: *Ik heb hen weggedreven onder de volken, Ik heb hen in de landen verstrooid.* III: door barmhartigheid: *Hoewel ik ze verstrooid heb in de landen, ben ik toch voor hen geweest, of zoals men ook kan vertalen, zal ik toch voor hen zijn een klein heiligdom.* Ziedaar drie overeenkomsten tussen die verstrooide Joden en de Gereformeerden, voor wie deze Gewesten hun hart hebben opengesteld.

I. De verstrooiing der Joden en alle ellende die daaraan voorafging en die daarop volgde, werd gekenmerkt door grote verschrikkingen. Men vorme zich daarvan een oordeel aan de hand van de droeve klachten van Jeremia die er niet alleen de getuige van was maar die er ook van geprofeteerd had.

1. Hij beweent het bloedbad dat Judea roodkleurde: Klaagliederen II: 20,21,22: *"Moeten in het heiligdom des Heren gedood worden priester en profeet? Op de straten liggen ter aarde knaap en grijsaard. Mijn jonkvrouwen en mijn jongelingen zijn gevallen door het zwaard; Ten dage van uw toorn hebt Gij ze gedood, medogenloos geslacht. Als voor een feestdag riept Gij samen wat mij van alle kanten verschrikte".*

2. Hij beweent die afschuwelijke hongersnood die de levenden ertoe bracht het lot te benijden van hen die door de oorlog omgekomen waren: Vers 11,12, IV:9, II:20, IV:10: *"Kinderen en zuigelingen versmachten; Aan hun moeders vragen zij: Waar is koren en wijn? terwijl hun leven wegvliet aan de borst van hun moeders. Beter verging het hun die vielen door het zwaard, dan die geveld werden door de honger. Hebben vrouwen niet hun eigen kroost gegeten, de kinderen die zij koesteren? De handen van teerhartige vrouwen kookten haar kinderen; dezen waren haar tot spijs".*

3. Hij beweent de hoon van hun vijanden: II:15: *"Over u slaan de handen in elkaar allen die voorbijtrekken; zij fluiten, schudden hun hoofd,... zij zeiden: Is dit de stad die genoemd werd de volmaakte in schoonheid, de vreugde der ganse aarde?"*

4. Hij beweent de ongevoeligheid van God zelf, die vroeger altijd getroffen werd door hun ellenden, altijd toegankelijk was voor hun smeekbeden: III:44, 8: *"Gij hebt u gehuld in een wolk, ondoordringbaar voor het gebed. Zelfs als ik schreeuw en om hulp roep, versmaadt Hij mijn gebed."*

5. Hij beweent de goedgunstigheden die God hen bewezen had en waarvan de herinnering hun smart slechts vergrootte en het verlies onverdraaglijker maakte: I:7; I:1: *"Jeruzalem blijft gedenken in de dagen van haar ellende en omzwerfing, al de kostbaarheden die zij*

bezat in de dagen van weleer. Hoe zit zij eenzaam neder, de eens volkrijke stad; als een weduwe is zij geworden, die machtig was onder de volken; de vorstin onder de landschappen is onderworpen aan herendienst"

6. Bovenal beweent hij de slagen die de dienst aan God getroffen hebben: I:4,10: *"De wegen naar Sion treuren omdat er geen feestgangers zijn; al haar poorten liggen verlaten, haar priesters zuchten, haar jonkvrouwen zijn bedroefd, en zijzelf - bitter is het haar. Volken traden haar heiligdom binnen. Volken van wie Gij had geboden: zij zullen niet komen bij u in de gemeente".*

Hiermee tekent Jeremia de ellenden van de Joden en terwijl zij voor hem een onuitputtelijke bron van tranen vormen, roept hij uit: I:12,16,17; II:11,13,18,19: *"Raakt het u niet, gij allen die voorbijgaat? Aanschouwt en ziet of er een smart is als de smart die mij werd aangedaan, waarmee de Here mij in kommer dompelde ten dage van zijn brandende toorn. Daarom moet ik wenen, mijn oog, mijn oog vliet van water, want verre van mij is de trooster die mijn ziel verkwikken zou. Sion strekt haar handen uit, niemand is er die haar troost. Mijn ogen zijn verteerd door tranen. Wat zal ik u voorhouden, waarmee u vergelijken, o dochter van Jeruzalem? Wat met u gelijkstellen om u te troosten, dochter van Sion, want uw breuk is groot. O muur van Sions dochter, laat tranen neervlieten als een beek, bij dag en bij nacht, gun uzelf geen verpozing, uw oogappel ruste niet! Sta op, stort uw hart uit als water voor het aangezicht des Heren."*

Maar is dit alles slechts een schildering van voorbije eeuwen of heeft Gods Geest geweld dat dit het beeld zou zijn van de tijden die daarop volgden? Heeft Jeremia de ellenden van de Joden willen tekenen of die welke onze kerken sinds zoveel jaren teisteren? Onze blik wordt er niet meer door getroffen daar onze ogen teveel rampzaligheden hebben gezien. Ons hart dat tezeer verdrukt werd is ongevoelig geworden. Verwacht niet van mij dat ik oude wonden die de tijd reeds geheeld heeft, weer openhaal. Of dat ik, door U weer de afschuwelijke tonelen voor de geest te roepen die onze kerken in bloed gedrenkt hebben, na ga of de verwoestingen van het echte Jeruzalem meer tranen heeft doen vergieten dan die van het mystieke Jeruzalem. Moge de gedachte aan die stroom van ellenden waarin wij ondergedompeld waren, in het binnenste van de barmhartige God slechts gevoelens van barmhartigheid opwekken! Moge Hij, als Hij hen die geleden hebben kroont met zijn ontferming, genade bewijzen aan hen die hen hebben laten lijden.

Ik beperk mij tot het onderwerp waaraan de plechtigheid van deze dag u toch zou herinneren, ook al zou ik proberen uw gedachten daarvan af te leiden, ik bedoel het verlies van onze kerkgebouwen en de slagen die de dienst aan God zijn toegebracht. De kleuren waarmee Jeremia de onheilen van de Joden heeft geschilderd zijn niet te fel om de rampspoeden die over ons kwamen weer te geven. Gedurende een lange reeks van jaren volgde de ene plaag op de andere, *"Watervloed roept tot de watervloed bij het gebruik uwer stromen"* (Psalm 42:8). Duizend en één slagen werden onze kerken toegebracht alvorens de laatste hen vernietigde, en, als je dat zo zou mogen zeggen, het leek wel of onze vijanden zich niet tevreden stelden met de vreugde die onze ondergang hen schonk, maar dat zij er ook nog van wilden genieten.

Nu eens publiceerde men Edicten (Augustus 1669) tegen hen die het kwaad dat onze kerken zou treffen, voorzagen, en omdat ze dat niet af konden wenden, zich, vol verdriet, er dan maar mee troostten er geen getuigen van te willen zijn. Dan weer (Verklaring tegen de wederafvalligen 13 Mei 1679) tegen hen die na zo laf geweest te zijn hun godsdienst te loochenen, niet konden leven met de aanklacht van hun geweten, en uit hun val opstonden. Nu eens verbood men de predikanten tucht uit te oefenen tegen die leden van hun kudde die de waarheid hadden afgezworen. Dan weer stond men kinderen van 7 jaar toe een leer te omhelzen waarvan men beweert dat zelfs volwassenen daar niet over kunnen oordelen. Nu eens sloot men een School, dan weer een kerk. Soms misgunde men ons de eer overwinningen te behalen op de ongelovigen, en op de afgodendienaars, en wilde men dat die stakkers afzagen van een soort bijgeloof alleen maar om een ander soort aan te nemen, een bijgeloof dat zoveel te verwerperlijker is daar ze zich durfde voor te doen onder het licht van het Evangelie zelf. Soms ook misgunde men ons de roem om hen die wij reeds vanaf hun kindertijd hadden onderwezen, te bevestigen in de waarheid. En men verbood de

predikanten om langer dan drie jaar achtereen op dezelfde plaats hun herderlijk ambt uit te oefenen. Soms verbood men ons onze boeken te drukken en soms nam men de reeds gedrukte van ons af. Soms verhinderde men ons te preken in een kerkgebouw, of in de krotten van hen die geruïneerd waren. Soms om God in het openbaar te loven. Soms verjoeg men ons uit het koninkrijk; soms verbood men ons, op straffe des doods, om het te verlaten. (allerlei decreten tussen Juni 1680 en Juli 1689). Hier zou u overwinningstekens hebben gezien, opgericht ter ere van hen die hun godsdienst hadden verloochend. Daar zou u gezien hebben hoe zij die de moed hadden hun geloof te belijden, naar de kerkers, het schavot op, of naar de galciën geslept werden. Daar dode lichamen, weggesleept op een horde, omdat zij gestorven waren door dat geloof te belijden. (een horde is een vlechtwerk van hout of ijzer. Ik denk dat gemartelden daarop weggesleept werden). Elders zou u een stervende hebben gezien in twistgesprek met de inquisiteurs (er staat: dienaren van de dwaling; geestelijken, of ook wel overheidsdienaren, die de dwalingen (= protestantisme) moesten bestrijden). U had hem gezien, verdeeld als hij was tussen zijn angst voor de hel als hij zou volharden in zijn afvalligheid, en zijn vrees om zijn kinderen brodeloos achter te laten, als hij de laatste ogenblikken die de schatten van geduld en lankmoedigheid van God hem nog lieten, zou gebruiken om terug te keren in de schoot der Kerk. Weer ergens anders zou u vaders en moeders gezien hebben, die zich losrukten van hun kinderen. Zij vergoten bitterder tranen bij de gedachte van hen gescheiden te zijn in de eeuwigheid dan van hen gescheiden te worden in dit leven. Ook had u hele families kunnen zien aankomen in de protestantse landen, hun hart vervuld van vreugde omdat ze weer kerkgebouwen zagen. De aanblik van die kerken verzachtte het bittere leed dat hun het offer om eigen kerken te bezitten, had gekost. Laten we maar niet langer spreken over die akelige beelden. Onze ellende, net als die van de Joden, werd gekenmerkt door grote verschrikkingen. Dat moest bewezen worden en dat was niet moeilijk. Zij werd ook gekenmerkt door gerechtigheid. Dat zal ons tweede punt zijn.

II. Dat de algemene ellende die de mensen treft zijn oorzaak vindt in de zonden van de volkeren die er door getroffen worden, is een stelling die nauwelijks door iemand zal worden aangevochten als men die bewering op een vage en algemene manier te berde brengt. Maar het is misschien ook één van die stellingen die niet zo klaarblijkelijk zijn als hij toegepast wordt op enkele bijzondere gevallen en als men er de consequenties aan wil verbinden die er onmiddellijk en noodzakelijkerwijs uit volgen. Leg die stelling voor aan de gemeente vanaf de preekstoel, en elk zal het er mee eens zijn. Leg die stelling voor aan een politieke raad, zeg dat de uitgeruste vloten, de opgeleide legers, de hechte bondgenootschappen, zwakke verdedigingswallen zijn om de veiligheid van een Staat te verzekeren als men niet alles in het werk stelt om het kwaad uit te roeien dat de toorn van de hemel heeft doen ontbranden, dan wordt u gelijk ondergebracht in de lage klasse van wat men in de wereld noemt de kleine luiden en de simpele zielen. Ik ga deze discussie niet weer beginnen en ik wil niet uit gaan zoeken wat de invloed van de zonde is op het lot der volkeren, en welke plaats die zonde heeft in het werk van de Voorzienigheid. Ik wil hier niet gaan bewijzen dat, naar het oordeel van de strengste en meest gewetensvolle filosofie, het onmogelijk is dat een Staat lange tijd een luisterrijk bestaan zal behouden als hij vastbesloten is zijn voorspoed te verwerven uit zijn misdaden zelf.

En wie zou een bewering durven aanvechten die zo wijs is en zo zeer verbonden aan de grote dogma's van de Godsdienst, en die men niet kan ontkennen zonder de leerstellingen over het bestaan van een God en een Voorzienigheid geweld aan te doen? Een mens die, deze twee grote principes onderschrijvend, het zal wagen om zich voor te nemen de misdaad ten dienste van de Staat aan te wenden, moet de volgende uitspraken maar eens op zich in laten werken: Er is wel een God in de hemel die de samenleving bevolen heeft het recht te beoefenen, de gevestigde orde te gehoorzamen, de godsdienst te bevorderen, Hij heeft wel die voorwaarden aan de welvaart gesteld. Maar door de geheimen van mijn politiek, door mijn diepzinnige raadgevingen, door mijn verfijnde wijsheid, zal ik zijn plannen kunnen verijdelen, en de uitwerking van zijn aanklachten kunnen afwenden. God is dan wel almachtig wiens wil beslist niet losstaat van de uitvoering, en die slechts hoeft te blazen op een Staat om die geheel en al te doen verdwijnen; maar ik stel macht tegenover macht, ik

zal zijn kracht overtroeven (Ez. 22:5 ??), en met mijn vloten, met mijn legers, met mijn forten, zal ik al de dienaren van zijn wraak verdrijven. God heeft wel verklaard dat Hij jaloers is op zijn eer (Ez. 42:8????); dat Hij vroeg of laat de schuldige volken zou uitroeien; en als er vanuit hun eigen boosheden niet genoeg plagen zouden voortkomen om hen vanaf de aardbodem te verdelfen, dan zou Hij daarin voorzien door zijn onverwachte wraaknemingen, die een bewijs zijn van de Voorzienigheid. Maar de Staat waarvan ik het hoofd ben zal te klein zijn, of misschien zal hij wel te groot zijn, om meegetrokken te worden binnen de werkingssfeer van dit handelen. Hij zal gespaard worden door de Voorzienigheid om een uitzondering te zijn op die algemene regel en om te blijven voortbestaan dank zij diezelfde zonden die de oorzaak waren van de verwoesting van de andere volken. Broeders, Je moet, bij wijze van spreken, wel een verstand van koper en ijzer hebben als je zulke keiharde beweringen kunt slikken, en als je het systeem van mensen als Hobbes en Machiavelli verkiest boven dat van een David of een Salomo.

Maar welke afschuwelijke zaken zouden wij niet aan u moeten voorstellen als wij in bijzonderheden zouden treden m.b.t. de bewijzen die vaststellen dat de slagen waarmee God de Joden trof gerechtvaardigd waren, vooral als wij die tweede trek van overeenkomst die wij hebben gevonden tussen de verwoestingen van dit volk en die van onze kerken zouden willen aantonen?

Om te staven wat wij in het eerste punt hebben gezegd, zouden we u een beeld moeten geven van velen van hun koningen, die eerder monsters dan mensen waren. We zouden u de verharding van de volken moeten schilderen, die wilden dat de dienaren van de levende God, gezonden om hun losbandigheid te beteugelen, mee zouden helpen om hen daarin te versterken, en die, volgens de woorden van Jesaja (Jesaja 30:10) *tot de ziensers zeggen: Gij zult niet zien; en tot de schouwers: Gij zult voor ons de waarheid niet schouwen, spreekt tot ons aangename dingen, schouwt begoochelingen. Wijkt af van de weg, buigt af van het pad, doet de Heilige Israëls weg uit onze ogen.* We zouden u over de medeplichtigheid van verschillende van hun herders moeten spreken, die, naar het woord van Jeremia (Jer. 6:14) *trachten de breuk van zijn volk op het lichts te genezen door te zeggen: vrede, vrede, terwijl er geen vrede is.* En die in plaats van zich te verzetten tegen de uitspattingen van die ellendelingen, hun eer erin stelden hen daarin nog te overtreffen. We zouden u dat afschuwelijke gevoel van veiligheid moeten beschrijven die hen temidden van de verschrikkelijkste plagen deed zeggen: (Jes. 28:15) *Wij hebben een verbond met de dood gesloten, en met het dodenrijk een verdrag gemaakt.* We zouden u die bloedige daden moeten vertellen, waardoor hen terecht het verwijt trof (Jer 2:34): *Zelfs is in uw slippen het bloed gevonden van onschuldige armen.* We zouden u een beeld moeten schetsen van die afgrijselijke afgodendienst, die een profeet deed zeggen (Jer. 3:2): *Hef uw ogen op naar de kale heuvels en zie, waar hebt gij u niet laten misbruiken? Want even talrijk als uw steden zijn uw goden geworden, o Juda!* (Jer. 2:28). We zouden u moeten spreken van het gebrek aan rechtvaardige mensen, waardoor God zelf verklaarde (Jer. 5:1): *Zwerft rond in de straten van Jeruzalem, ziet toch en speurt na, zoekt op zijn pleinen, of gij iemand vindt, of er een is, die recht doet, die oprechtheid betracht, dan zal ik haar vergeven.*

Maar in plaats van die afschuwelijke zaken weer voor ogen te stellen, en de juiste toepassing te maken waar zij aanleiding toe geven, is het beter hen op te nemen in die algemene belijdenis, en, sprekend over uw ellenden, erkennen wat de Joden erkenden als ze over de hunne spraken (Klaagliederen 1:18; Nehemia 9:33,34): *Hij, de Here, is rechtvaardig, want tegen zijn woord ben ik weerspanning geweest. Maar Gij hebt het recht aan uw zijde in alles wat ons overkomen is, want Gij hebt u trouw betoond, doch wij hebben goddeloos gehandeld. Onze koningen, onze oversten, onze priesters en onze vaders hebben uw wet niet onderhouden en geen acht geslagen op uw geboden en op de vermaningen die Gij tot hen hebt gericht.*

III. Maar het wordt tijd om u aantrekkelijker zaken te vermelden die ook meer passen bij deze feestelijke dag. De rampen die de Joden overkwamen en de rampen die onze kerken troffen werden naast rechtvaardigheid (ook al waren ze afschuwelijk) toch ook gekenmerkt door barmhartigheid. Dat wordt de Joden beloofd in de woorden van onze tekst: *" Hoewel ik ze weggedreven heb onder de volken en hoewel ik ze in de landen heb verstrooid, ben*

Ik voor hen toch nog een klein heiligdom geweest zijn in de landen waarheen Ik hen verstrooid heb." Of we nu aan deze woorden *als een klein heiligdom* een algemene of een toegespitste betekenis geven maakt niet uit: de betekenis is gelijk. Als we er een toegespitste betekenis aan geven, dan verwijzen deze woorden naar de tempel die de Chaldeeëen hadden verwoest en die het teken van Gods aanwezigheid was temidden van zijn volk. *Ik heb ze verstrooid onder de volken*, Ik heb de Tempel van hen afgenomen maar Ik zal hun rechtsstreeks de genadegaven meedelen die Ik schonk op de gebeden die ze tot Mij opzonden in die Tempel, die Ik van hen afgenomen heb. In die zin spreekt ook Johannes als hij zegt *ik zag geen tempel in het nieuwe Jeruzalem want God en het Lam waren zijn tempel* (Openb. 21:22). Als we aan deze woorden een algemene betekenis geven, dan vinden we er een toespeling in op de verstrooiing: *Ik heb ze verstrooid onder de volken, ik heb ze weggedreven* uit hun woonplaatsen maar Ikzelf zal hun tot een schuilplaats zijn. In een bijna gelijke betekenis zei de Auteur van Psalm 90:1 *Here, Gij zijt voor ons een toevlucht geweest* of, zoals men ook kan vertalen: *U bent voor ons een schuilplaats geweest van geslacht tot geslacht*. Maar laten we op de zaak zelf ingaan zonder de woorden verder angstvallig na te pluizen.

1. Bij het bloedbad dat bij de verovering van Jeruzalem plaatsvond werden enkele van de voornaamsten van het volk gespaard. Uit de Heilige Schrift blijkt dat Jeremia de vrijheid kreeg te kiezen waar hij zich wilde terugtrekken, blijven in Babel of terugkeren naar zijn vaderland. Hij koos het laatste. Hij verkoos de hutten van Jeruzalem en zijn tempel boven die schitterende stad. En omringd door die naargeestige bouwvallen schreef hij zijn Klaagliederen, waarvan wij enkele verzen hebben gelezen, en waarin hij zo levendig en ontroerend de ellende van zijn volk beschrijft.

2. Al kregen sommigen van de gevangengenomen Joden de vrijheid terug te keren naar hun vaderland, enkele anderen die in Babel bleven werden er tot de hoogste rangen verheven. De schrijver van 2 Koningen (2 Kon. 25:28 en Jer. 52:32) zegt dat Ewil-Merodak Jojakin uit de gevangenis haalde en dat *hij zijn zetel stelde boven die van de koningen die met hem in Babel waren*. Jeremia herhaalt dezelfde woorden van deze schrijver en geleerden hebben er de conclusie uit getrokken dat Jojakin in Babel regeerde, juist over zijn verstrooide onderdanen. Daniël vertelt ons zelf dat Nebukadnessar hem verhief tot heerser over het gewest Babel en *tot opperhoofd over alle wijzen van Babel*. (Dan. 2:48). Darius schonk enkele jaren later dezelfde waardigheden aan deze profeet en Nehemia was schenker van Artachsasta (Neh. 1:11).

3. Hoe duister en hoe ondoorzichtig ook de geschiedenis van de 70 jaren zijn waarin de Joden in ballingschap waren in Babel, het is niettemin zeer duidelijk dat zij gedurende die tijd een vorm van bestuur hadden. In een ander geschrift heb ik mij uitgesproken over de leiders, de vorsten van de ballingschap. Men moet ook aandacht schenken aan het Boek Suzanna. Ik weet dat dit boek verschillende afkeurenswaardige kenmerken heeft en dat met name Hieronymus er zoveel minachting voor voelde dat hij ergens beweert dat hij het nooit onder de kanonieke boeken zou geplaatst hebben als het niet was om een stom volk tot zwijgen te brengen. Toch moet men niet geringschatten wat dit boek vertelt over de algemene geschiedenis van de Joden. Welnu, wij leren eruit dat zij gedurende de ballingschap Oudsten hadden, en Rechters, Senatoren, en als we Origenes mogen geloven, die al te vooringenomen is ten gunste van dit Boek Suzanna, hadden de Joden het alleen maar weggelaten om de schande van de Oversten van hun volk te verbergen.

4. God hield altijd onder hen Zijn dienst en zijn dienaren in stand. Het staat vast dat er altijd profeten waren gedurende de ballingschap. En hoewel enkele geleerden hebben beweerd dat de Heilige Schrift verloren was gegaan tijdens die lange jaren; en hoewel een passage uit de Schrift die mening schijnt te ondersteunen, en hoewel Tertullianus en Eusebius zover gegaan zijn dat ze beweerden dat Ezra de heilige Boeken onthouden had en ze geplaatst heeft in de volgorde die wij vandaag kennen; ondanks dat alles menen wij te kunnen bewijzen dat dit heilige goed nooit uit hun handen geweest is. Het blijkt dat Daniël de Profeten las. Het slot van Kronieken 2, waaruit sommigen de conclusie hebben getrokken dat Kores proseliet was geworden, laat er geen enkele twijfel over bestaan dat deze vorst de hoofdstukken 44 en 45 van Jesaja had gelezen waarin hij zelf nadrukkelijk werd

genoemd, en men kan slechts aan deze kennis de bewoordingen van zijn eerste Edict toeschrijven, die zo eigenaardig lijken, (2 Kronieken 36:23) *Alle koninkrijken der aarde heeft de Here, de God des hemels, mij gegeven en Hij heeft mij opgedragen Hem een huis te bouwen in Jeruzalem.*

5. God bewerkte grote wonderen voor de Joden waardoor zij in hoge achting stonden, zelfs bij hun ergste vijanden. Hoewel verbannen, hoewel gevangen, hoewel slaven van de Babyloniërs, bleek toch van tijd tot tijd dat zij de gunstelingen waren van de wereldheerser. Zij lieten de God van Abraham triomferen midden onder de afgoden. Door de Geest der profetie deden zij uitspraken over de koninkrijken waaronder zij verstrooid waren. Net als de gevangengenomen Ark deden zij in hun gevangenschap schrikwekkende tekenen. Getuige hun beulen, verslonden door de vlammen. Getuige die dromen van Nebukadnessar en Beltsazar, verklaard door Daniël en bevestigd door de uitkomst. Getuige die lofprijzingen, die die afgodische koningen God brachten. Getuige Daniël zelf, bewaard voor de woede der leeuwen, terwijl op zijn vijanden die machtige dieren hun wreedheid koelden.

6. Maar tenslotte verscheen Gods barmhartigheid stralend in de bevrijding van diezelfde Joden, waarmee hij de meest ongelovigen overtuigde omdat dezelfde God die besloten had tot hun gevangenschap daar nu zelf ook de tijdgrenzen van bepaalde. Ten aanzien van hen stemde Hij de heidense koningen gunstig. Men zag hoe koningen als Darius, Kores, Artachsasta, de afgodendienaars, door die macht die God heeft over de harten der koningen, de herstellere van Jeruzalem en zijn tempel werden. Xenophon bericht dat, toen Kores Babel heroverde, hij zijn soldaten uitdrukkelijk beval de syrisch-sprekenden te sparen, dwz degenen die tot het Joodse volk behoorden. En niemand onder u is onkundig van de Edicten die die koning en zijn opvolgers uitvaardigden ten gunste van dit volk.

Broeders, slechts een totale verblinding en een overmaat van ondankbaarheid zouden ons kunnen verhinderen in onze verstrooiing diezelfde barmhartigheid te zien en te voelen die zo heerlijk straalde in die van de Joden.

Hoe is het anders te verklaren dat wij konden ontsnappen aan de waakzaamheid van de wachters die aan onze grenzen stonden om ons tegen te houden tegen onze wil, en om van ons martelaren dan wel afvalligen te maken?

Wie had de ijver aangewakkerd van enkele protestantse naties waarvan men de inwoners onze vluchtelingen tegemoet zag komen, hen van de wegen afhalen, om het hardst een toevlucht bieden, en hun zeggen: *Kom, gij gezegenden des Heren, treedt onze huizen binnen* (Genesis 24:31) ?

Vanwaar komt zoveel succes in de handel, zoveel promotie in het leger, zoveel vooruitgang in de wetenschappen en zoveel voorspoed in de andere beroepen voor sommigen onder ons, die naar de wereld gelukkiger zijn, zelfs in de verstrooiing, dan zij in hun eigen vaderland waren?

Waarom heeft het God behaagd zijn gunsten te schenken aan sommige van de naties die ons barmhartigheid bewezen hebben? Waarom, en dat terwijl het scheen of met ons de armoede bij hen binnenkwam, zag men er juist overvloed en zegen binnenkomen en de rijkdom opwellen uit liefde en gunst?

Door welk wonder zijn een zo groot aantal van onze belijders en onze martelaren verlost van hun kwellingen en bevrijd uit hun ketenen?

Wat is de oorsprong van dat buitengewoon grote verschil dat God gesteld heeft tussen diegenen van onze landgenoten die *zonder met vlees en bloed te rade te gaan, Jezus Christus gevolgd zijn buiten de legerplaats en zijn smaad hebben gedragen* (Gal. 1:16; Hebr. 13:13) en zij die het aards belang hebben willen paren aan het hemelse?

Wij zijn heer over dat deel van het goed dat de Voorzienigheid ons heeft willen toeschikken. Onze landgenoten daarentegen kunnen over hun deel slechts beschikken met reusachtige beperkingen en in omstandigheden die hen veel kosten.

Wij hebben over onze kinderen de macht die de natuur, de maatschappij en de godsdienst ons geven, wij kunnen voor onszelf en voor hen rekenen op de bescherming van de wetten terwijl wij die wetten ook eerbiedigen, en die wij hen leren te eerbiedigen. Wanneer onze landgenoten voor enkele ogenblikken hun huis verlaten, weten zij niet of zij bij hun thuiskomst die lieve delen van henzelf weer zullen aantreffen, of dat men ze zal hebben

weggenomen, in kloosters opgesloten of in het cachot geworpen.

Wanneer de grote feestdagen van de kerk er aankomen dan gaan *wij* met onze gezinnen onze Heer hulde brengen, wij trekken gezamenlijk met lofgezing op naar het huis van onze God, wij heffen onze liederen aan, wij nemen deel aan de sacramenten, wij proeven iets van de eeuwige zaligheid. Onze landgenoten hebben geenszins deel aan de vreugde van onze feesten, en voor hen zijn het dagen van rouw waarin zij nauwelijks in een of ander verborgen hoekje van hun huis, en doodsbenauwd om ontdekt te worden, haastig vorm kunnen geven aan hun vroomheid en hun godsdienst.

Wanneer *wij* menen op ons doodsbed te liggen, dan roepen wij onze predikanten, wij openen ons hart voor hen, wij luisteren naar hun wijze woorden, wij drinken uit de bron van hun vertroosting. Onze landgenoten worden tot in die laatste ogenblikken van hun leven door hun vijanden vervolgd, en na geleefd te hebben als dralers, sterven zij als dralers. (zij hebben de beslissing om te vluchten steeds uitgesteld, CVW).

Wij ervaren dus net als de gevangenen Joden, de vervulling van de Godsspraak uit mijn tekst en wij genieten gedurende de jaren van onze verstrooiing dezelfde gunsten waarvan zij genoten tijdens hun ballingschap.

Waarom mogen we niet verwachten dat onze ballingschap op dezelfde wijze zal eindigen als die van hen? I Gods barmhartigheid vervulde voor ons de woorden van onze tekst *Ik ben hun tot een klein heiligdom geweest in de landen waarin zij terechtgekomen zijn. Wanneer zal zij ons de vervulling laten zien van de woorden die erop volgen: Ik zal u vergaderen uit de volken en u bijeenbrengen uit de landen waarin gij verstrooid zijt. Wanneer zullen zovele christenen die, hoe laf ze ook zijn, de godsdienst nog liefhebben, de schendingen die ze de religie aangedaan hebben, kunnen herstellen? Wanneer zullen zovele kinderen die van hun vaders afgenomen zijn, weer teruggeven worden, of liever, wanneer zullen zij weer teruggegeven worden aan de schoot der kerk waaruit ze weggerukt zijn? Wanneer zal men in ons vaderland christenen zien die zich beijveren om kerken te bouwen, ze inwijden, erheen gaan om God de eerste eer te bewijzen die Hem toekomt en er de eerste genadegaven te ontvangen die Hij er schenkt? Gij die de Heer indachtig maakt, gunt u geen rust totdat Hij Jeruzalem grondvest en het stelt tot een lof op aarde. (Jesaja 62:6,7). Herder Israëls, neem ter ore! Gij die Jozef leidt als schapen, Gij, die op de cherubs troont, verschijn in lichtglans. Wek uw sterkte op vóór Efraïm, Benjamin en Manasse; en kom tot onze verlossing. O God, herstel ons... Here, God der heerscharen, hoelang brandt uw toorn tegen het gebed van uw volk? (Psal 80:1-5). Gij zult opstaan, U over Sion erbarmen, want het is tijd haar genadig te zijn; want uw knechten hebben behagen in haar stenen, zij hebben deernis met haar puin. Dan zullen de volkeren de naam des Heren vrezzen, alle koningen der aarde uw heerlijkheid, wanneer de Here Sion heeft gebouwd, en verschenen is in zijn heerlijkheid, Zich heeft gewend tot het gebed van de berooide, en hun gebed niet heeft veracht. Dit worde opgeschreven voor een volgend geslacht, en het volk dat geschapen zal worden, zal de here loven, want Hij heeft uit zijn heilige hoogte neergezien.. (Psal 102, vanaf vers 14). Laat dit gebed voorop staan in de gebeden die wij vandaag in dit huis aan Hem opzenden.*

Maar als wij Hem zulke rijke gunsten afsmeaken, laten wij dat dan doen in een gesteldheid die de verhooring mogelijk maakt. Moge de zuiverheid van de dienst die wij heden God brengen in de kerken die Hij gespaard heeft, en in die waarvoor Hij ons het voorrecht schenke ze nog te bouwen, het ons mogelijk maken de verwoeste kerken weer op te bouwen. Moge de liefde voor onze broeders, onze medeballingen, het ons mogelijk maken ons te verenigen met hen van wie wij door de tegenspoed der tijden zijn gescheiden. En als het God behaagt deze gelukkige tijden nog uit te stellen, laten dan onze eerbied voor onze Overheden, onze ijver voor het openbaar welzijn, onze stiptheid in het betalen van de belastingen, onze onderwerping aan de wetten, onze dankbaarheid voor zoveel goeds dat wij in deze landen hebben mogen ontvangen, ons doen samensmelten met hen die er de natuurlijke bewoners van zijn. En om in mijn opwekkingen en in mijn wensen niet alleen mijn landgenoten maar allen die hier bijeenvergaderd zijn te omvatten, laat dan de wijze waarop wij God dienen temidden van de gebreken en ellenden die onafscheidelijk verbonden zijn met dit tranendal, een garantie voor ons zijn, geliefde broeders, dat, na meegezongen te hebben

met die koren die de strijdende kerk hierbeneden vormt, wij mee zullen zingen met de koren van de triomferende kerk, en dat wij eeuwig zullen zingen met de engelen in de hemel en met de grote schare van de vrijgekochtenen uit alle natiën en talen, de lofprijzingen van God de Schepper. Geve God ons die genade. Aan Hem zij de eer en de lof, van nu aan tot in eeuwigheid. AMEN.

Vertaling van de fac-simile brief.

Besluit van de kerkenraad van de
Franse kerk te Voorburg.

De kerkenraad heeft in haar vergadering van 12 juni 1806 besloten dat vanaf nu het kerkgebouw alleen maar onderhouden zal worden uit de inkomsten verkregen uit de (verhuur van) zitplaatsen van deze kerk,

- dat eik jaar, of als tot dit doel deze inkomsten te laag zullen blijken, er een collecte gehouden zal worden ter aanvulling,
- dat deze collecte plaats zal vinden als de predikant samen met een ouderling de huisbezoeken aflegt i.v.m. het Avondmaal in de maand juli,
- dat, tenslotte, de leden van de financiële commissie vóór die tijd zullen waarschuwen of deze collecte inderdaad nodig is.

Voorburg, 12 januari 1806

in overeenstemming met het origineel,

J.G. Merkus, predikant.

LAATSTE PREEK,

uitgesproken door ds J.G. MERKUS
te Voorburg,

1811

een week voor zijn dood.

Job 5: 8, 9, 10 en 11

Integendeel, ik zou naar God vragen, en aan God zou ik mijn zaak voorleggen. Hij doet grote, ondoorgrondelijke dingen, wonderen zonder tal. Hij geeft de regen op de aarde, en giet water uit over de velden. Hij verheft geringen tot hoge staat, en treurende verkrijgen krachtige hulp.

Gelovigen, mijn zeer geliefde broeders! wat ziet u in de woorden die wij zojuist gelezen hebben? Een God die souverain groot is en al onze aanbidding waard; een achtenswaardige man, die deze God erkent en zijn toevlucht zoekt bij Hem. Broeders, laten wij zo onze God beschouwen, om, samen met de vriend van Job, een schuilplaats te vinden in zijn barmhartigheid. Elifaz ontleent aan *wat God heeft gedaan* een onweerlegbaar bewijs voor Zijn voorzienigheid en voor zijn (eigen) inkeer. Uit het bewijs van Gods voorzienigheid trekt hij een consequentie die daadwerkelijk invloed heeft op zijn gevoelens en zijn daden, *hij zoekt zijn toevlucht bij de sterke God, hij richt het woord tot Hem...Oh! als wij in onze smarten, in onze bittere, onze verpletterende beproevingen, wetend wat tot onze vrede dient, dit schone voorbeeld van vroomheid, dat ons voorgehouden wordt, ons ten nutte zouden maken, wat zouden er dan een sterke gevoelens van bewondering in onze geest opwellen, hoe groot zou dan onze onderwerping zijn aan de wil van God, de enige meester van ons leven, wat een vertrouwen zouden wij hebben in zijn goedheid, en vooral hoe ver zouden onze aandacht, onze zorg, onze inspanningen gaan om er steeds weer de onwaardeerbare effecten van te gevoelen... Oh! Sterke God, God van alle goedheid, ik vraag naar U, ik leg u mijn zaak voor... Zegen mijn predikatie! en maak dat de overdenkingen, ingegeven door een geest vervuld van U, en een hart vervuld van liefde voor hen die naar mij luisteren, in plaats van hun uitwerking te missen omdat ze aangeboden worden ongekunsteld, zonder welsprekendheid, juist door hun eenvoud de harten mogen binnendringen om ze aan U te hechten. Amen.*

1. En, om te beginnen, wat predikt de Voorzienigheid aan Elifaz? Dat zijn *die grote ondoorgrondelijke dingen, wonderen zonder tal*. Verhef dan, gelovigen, verhef dan uw blikken en aanschouw de hemelen; zij vertellen *Gods eer..*

Wij zien er die schitterende fakkel! die onuitputtelijke oceaan van licht uit welks midden overal leven en bedrijvigheid ontstaat en in vuur en vlam gezet wordt. *Haar opgang*, zegt de profeet, *is van het ene einde des hemels en haar omloop tot aan het andere einde*. Als dat stralende licht onverhoeds dooft, dan zal de hele aarde een plaats des onheils zijn. En het verrukkelijke schouwspel dat de natuur ons biedt zal terstond verdwijnen. Als deze enorme, altijd brandende vuurmassa die op zo juiste afstand van de aarde geplaatst is, dichterbij komt, dan zal alles verbranden! Als hij er zich van verwijderdt daarentegen, dan zal alles verstijven in de kilte van de dood! Wie is het toch die deze zon altijd laat branden zonder dat hij ooit verbrandt? Wie regelt van eeuwigheid zijn dagelijkse en jaarlijkse omloop? Met welke middelen, door welke drijvende kracht? Het is de sterke God die deze *ondoorgrondelijke dingen doet*. Wanneer de duisternis van een schone nacht een stralend mooie dag opvolgt, dan worden wij evenzeer getroffen door een schouwspel dat niet minder

majestueus is maar wel zachter en kalmer. Zie die schitterende hemellichamen die boven onze hoofden voortschrijden en die de hand van de Almachtige gezaaid heeft in de uitgestrekte verlatenheid van de hemelruimten met zoveel pracht en praai; talrijker dan het zand der zee, - men kan ze niet tellen! Onze ogen kunnen er, ondanks technische hulpmiddelen, slechts een allerkleinst deel van zien, verwijderd als ze van ons zijn op een onmeetbare afstand! Hun enorme grootte verdwijnt, en stralende zonnen die duizenden onzichtbare werelden verlichten, schijnen ons slechts punten toe zonder doorsnede, schitterende atomen. Oring eens diep door in het hemelruim, wat een orde, wat een harmonie zien we in al die hemellichamen! Welk een absolute onderwerping aan onveranderlijke wetten! Hun bewegingen zijn altijd geregeld ondanks hun eindeloze verscheidenheid, en hun niet te bepalen snelheid; hun periodieke omwentelingen volgen elkaar op, en wel zo nauwkeurig, zo volmaakt precies, dat men hen aan exacte berekeningen heeft kunnen onderwerpen, en met zekerheid hun loop, hun begin en hun terugkeer voorspellen; hun opgang, hun neergang, hun verduistering, hebben ons die bewegingswetten leren kennen. Maar, zoals we al zeiden, die wetten bepalen de effecten, zonder er de oorzaken van aan te tonen, en wij zullen ons blijven afvragen: hoe houden die wetten stand? Vanwaar komt hun nauwkeurigheid en hun vastheid? Hoe komt het dat die ontzaglijke massa's elkaar nooit omhelzen, nooit tegen elkaar botsen in hun loop? Hoe brengen zij hun immense verduisteringen tot stand, zodat waarnemingen daaromtrent van twee of drie duizend jaar geleden vandaag nog juist blijken te zijn! Oh! dat zijn die *grote ondoorgrondelijke dingen, die wonderen zonder tal die de sterke God heeft gedaan*. O, Here HEERE, riep David uit, *wat zijn uw werken talrijk, gij hebt ze allen met wijsheid gemaakt*. Oh! wat zijn de schatten van Gods wetenschap en wijsheid diep!

Oh Eeuwige! het hele universum is vervuld van uw grootheid; de dag doet sprake toestromen aan de dag en de nacht predikt kennis aan de nacht; Het is geen sprake en het zijn geen woorden, hun stem wordt niet vernomen, en toch wordt hun stem gehoord: de meest barbaarse volken, de meest onbeschaafde mensen kunnen hem horen! *De hemelen vertellen Gods eer!* Alle hemellichamen zijn evenzovele verkondigers van de Voorzienigheid. Ziedaar, mijn broeders, *dat zijn de grote, de wonderbaarlijke dingen die de sterke God heeft gedaan*.

II. Van de hemelen daalt Elifaz af naar de aarde; zijn God gaat met hem mee.. Hij ontdekt er dezelfde bewijzen van Zijn wijsheid, Zijn macht en Zijn goedheid. *Hij geeft de regen op de aarde, en giet water uit over de velden*. Hij geeft de vruchtbaarheid, een uitgedroogd land verandert weldra, zoals u weet, in een woestijn! Maar wat zien wij in de natuur? Weldoende wolken verheffen zich in de lucht, drijven er majesteitelijk en daar blijven zij hangen. Nu eens voortgejaagd door woedende winden waarvan hun weerstand de kracht wijzigt of vermindert. Dan weer als een ontzagwekkend gordijn, opgehangen tussen de aarde en de brandende zon waarvan zij de gloed temperen. Zij begunstigen de plantengroei en verlichten alle levende schepselen. En dan weer naderbijkomend, zich verzamelend, zich opeenstapelend, dalen zij, meegezogen door hun eigen gewicht, en vallen uiteen in regenbuien, drenken de aarde en vormen of onderhouden die talrijke rivieren die de velden omspoelen en bevruchten en die overal overvloed en welvaart doen heersen! Oh wat een leven, wat een frisheid, wat een gelukkige vruchtbaarheid zien we dan ontluiken! Overal leven de planten op, de bomen spruiten uit, hun bloemen gaan open, de heerlijke vruchten rijpen, overal tierelieren de vogelen des hemels en het vee huppelt op de velden. Overal weerklinken de vreugdeklanken, en de mens, overladen met weldaden, genietend van alle menselijk geluk, heft ter ere van de enige, de herstellende God zijn lofliederen aan.

Dat zien wij elke dag en dat is wat de ontvankelijke ziel elke dag bewondert.

Maar laat het niet blijven bij zien en bewonderen!

Wie houdt die zegenende werking van de zon in stand? Wie doet het water opstijgen in de atmosfeer? Wie houdt de winden in de hand die dat water verzamelen, het bewaren, en het weer gezuiverd doen neerdalen? Luister naar Elifaz: *De sterke God geeft regen op de aarde en giet water uit over de velden*. In de uitwerking ontdekt hij de oorzaak van het werk. Hij gaat terug tot de werkman, hij ziet een God die alles door zijn voorzienigheid onderhoudt.

Tenslotte ontdekt hij deze voorzienigheid in het handelen van God ten opzichte van de

mensen. Wat is zijn taal hier krachtig! *Hij verheft, zegt hij, geringen tot hoge staat, en treurende verkrijgen krachtige hulp.*

Sterfelijk mens! wonderbaarlijke samenstelling van zwakheid en kracht, gemaakt van een stof die veredelt wordt door de uitnemendheid van uw organisme, en met een ziel die ons hier op aarde een beeld geeft van de godheid! Ook al bent u door uw lichaam en uw geest een schitterend monument van de wijsheid van de Schepper, u bent ook nog, dank zij de verschillende situaties waarin u voortdurend terecht komt, een onweerlegbaar bewijs van Zijn Voorzienigheid! Ja, Zijn vaderlijke zorg strekt zich over u uit! Behalve door uw aard, wordt u door Hem ook nog onderscheiden door zijn bijzondere zorg.

Spreek voor het aangezicht van uw God: is er, sinds het ogenblik waarop u het levenslicht zag tot op het moment waarop u nu naar mij luistert, ook maar één moment geweest waarin Hij zich onbetuigd gelaten heeft tegenover u? U was zwak en vanwaar kwam dan uw kracht? U was in de zonden, heeft Hij niet alles gedaan om u te genezen van deze geestelijke melaatsheid? U was deugdzaam, heeft Hij niet alles zo geleid dat u op het pad van de wijsheid bleef? U onthoudt u zelfs van de schijn des kwaads, wordt niet moe goed te doen; verheft Hij u niet hiermee? En Sanherib, die de Koning der koningen beledigde en de stad die onder Zijn hoede stond, de trotse Sanherib, verjaagd door een geweldige legermacht; en de heidense Antiochus Epifanes, die vervolger der Joden, die stierf onder de afschuwelijkste kwellingen; en de Joden, die onrechtvaardige beulen van de rechtvaardigste aller mensen, dolend onder velerlei volken, zijn dat niet evenzovele bewijzen die Hij geeft van Zijn recht dat de misdaad straft. En Henoch, die de tol aan de natuur niet hoefde te betalen; Abraham, vriend van God genoemd, en altijd levend onder Zijn machtige bescherming, en David, overladen met rijkdommen, zijn dat niet evenzovele voorbeelden van het feit dat onder Zijn oog de deugd niet onbeloond blijft? ... Maar ik voel wel, mijn zeer geliefde broeders, dat ik nog niet toegekomen ben aan de gedachte verwoord in onze tekst. Elifaz herkent vooral de Voorzienigheid hieraan dat deze *de geringen tot hoge staat verheft, en en treurende krachtige hulp schenkt.* Ziedaar wat God altijd doet en steeds zal blijven doen.

Wie zou gezegd hebben dat Jozef, als slaaf verkocht, gedwongen gering werk te doen, op een dag de Eerste Minister van Egypte zou worden, de weldoener van zijn wrede broers, de troost van Jacob's grijze haren? Wie zou gezegd hebben dat de ongelukkige Israëlieten ondanks de in hun ogen onoverkomenlijke hindernissen, op een dag hun diensthuis zouden verlaten en geregeerd zouden worden door hun eigen wetten en naar de begeerte van hun hart in een heerlijk land? Oh! ziet u hier niet de machtige hand van God in? De bijzondere leiding van de Voorzienigheid? En hoeveel te meer ziet u dat niet als u de geschiedenis van alle tijden doorloopt? Doorloop die, gelovigen, met diepe aandacht, en hoeveel verhalen zult u niet moeten besluiten met die onvergetelijke woorden: *Hij verheft geringen tot hoge staat, en treurende verkrijgen krachtige hulp.* Maar na u overtuigd te hebben van een goddelijke regering in de hele wereld, na overal de voetstappen van de Voorzienigheid herkend te hebben, wat zult u nu doen, broeders? Doe als Elifaz. *Integendeel, ik zou naar God vragen, en aan God zou ik mijn zaak voorleggen.*

Wat mij betreft, in de omstandigheden van mijn leven, in mijn smart, want hij spreekt immers tot de lijdende Job, wat mij aangaat, zegt Elifaz, ik zal mijn toevlucht nemen tot de sterke God! Dat wil zeggen, *in de eerste plaats*, ik zal niet stilstaan bij bijkomende oorzaken. Ik zal erkennen dat ik altijd tot God, als regeerder van alles, zal moeten gaan.

En, geliefden, laten wij het tot onze schaamte erkennen, dit doen wij slechts zelden! Gewend als wij zijn om ons te laten leiden door het licht van deze wereld merken wij in de omwentelingen die ons treffen slechts een vreemd toeval op, dat onbarmhartig spot met ons lot. We zijn er bijna toe geneigd aan een gril van het lot het komen en gaan toe te schrijven van onvermijdelijke wisselvalligheden, van geluk en ongeluk, die alle mensen en alle omstandigheden op hun beurt ten deel vallen.

En vandaar die vrijheid, of liever gezegd, die ongepaste vrijmoedigheid om uiting te geven aan onze smart in gemurmureer. Als ons enige tegenslag treft, dan wijten wij het aan dat lot dat ons achtervolgt. Wij gaan woedend tegen haar tekeer, wij overladen haar met duizend en één verwensingen, en wij vergeten, wij vergeten! dat deze verwijten God zelf treffen!. Wat wij het blinde lot believen te noemen, dat is zijn schitterende Voorzienigheid!

Die naar zijn altijd wijze inzichten beschikt naar het Hem behaagt voor ieders welzijn, zonder ons in iets te raadplegen. Oh! wat zou het mooier, rechtvaardiger en passender zijn om met de Profeet in te stemmen: *toen U mij bedroefde, verheugde zich mijn hart.*

Ik heb het vuur van de verontwaardiging in mij voelen opvlammen, maar ik heb onmiddellijk ingezien dat Gij het was, oh mijn God, die mij sloeg, ik heb dit allesverslindende vuur gedooft, *ik heb gezwegen, ik heb mijn mond niet opengedaan.*

Ontdekt u niet in dit spreken de verheven gevoelens van een gerechtvaardigd vertrouwen? Het zijn, in de tweede plaats, die gevoelens die het vaste geloof in de Voorzienigheid ons moet inspireren, naar het voorbeeld van Elifaz. En inderdaad, wat hebben we te vrezen als we er vast van overtuigd zijn dat een souverain wijze en goede God alles leidt; als we er zeker van zijn dat onze belangen veilig zijn bij een machtige God die over ons geluk waakt, en die nooit opgehouden heeft tekenen van zijn goedgunstigheid te geven? Als een vorst, omgeven door zijn wacht, zich veilig waant temidden van zijn vijanden, waar zouden wij dan bang voor zijn? Wij die bewaakt worden door de Heer der legerscharen, de sterke God, de Koning der eeuwen! Als het heden ons terneer drukt, moet het verleden ons dan geen troost bieden? Tel eens, als u kunt, de uitreddingen van de Eeuwige, hoeveel malen waren wij niet in smart gedompeld en heeft zijn hand ons uitgered? Vervult de toekomst ons met vrees? Hoevele malen werden de donkere wolken die voor ons opdoemden en onze horizon bedekten niet plotseling door de wind verdreven? Hoevele uren, verdrietige uren, hebben wij niet doorgebracht, slechts nieuwe ellenden voorziend, zodat wij in de verbittering van ons hart uitriepen *vanwaar zal onze hulp komen?* en dat onze hulp van de Here gekomen is? Hoevele malen zijn wij niet in de diepste rouw gedompeld geweest en heeft God ons *in een hoog vertrek gesteld?* En dat Hij onze droefheid heeft weten te verzachten door onvoorziene gebeurtenissen? Oh! omdat deze God die die grote dingen, die wonderbaarlijke dingen heeft gedaan, de sterke God is, de Eeuwige, dat Hij vandaag de zelfde is als gisteren, dat niets Hem onmogelijk is, waarom zouden wij ons dan niet nu en voor altijd aan Hem toevertrouwen? Waarom zouden wij geloven dat Hij ons vergeet? Waarom zouden wij *in het zwart gekleed gaan*, en waarom zouden wij niet liever zeggen *mijn ziel, hoe treurt gij dus verslagen?* Waarom beef je in mijn binnenste? Wacht, wacht op de sterke God, want ik zal Hem nog loven door mijn onderwerping, door mijn vertrouwen. Hij is de rots der eeuwen, de God van de uitreddingen, Hij is mijn God!

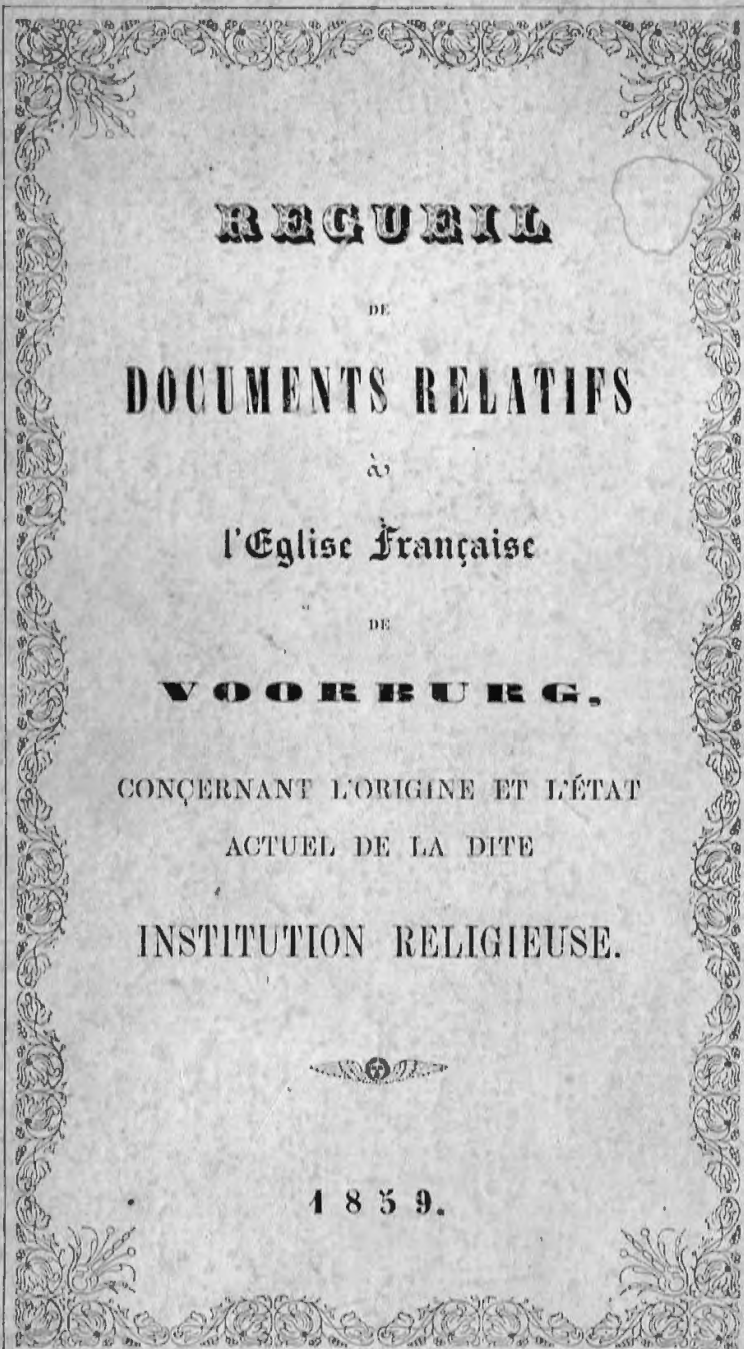
Geliefden! Het is niet voldoende om ons aan Hem toe te vertrouwen omdat Hij de God is die *grote dingen doet, ondoorgrondelijke dingen, wonderen zonder tal*, dat Hij zijn zegen uitgiet, dat Hij geringen verheft tot hoge staat! Wij moeten ook tot Hem naderen, wij moeten ons tot Hem richten - tot Hem spreken om Hem in zijn wijsheid te aanbidden! Tot Hem ons richten om in onze noden tot Hem te bidden! Tot hem spreken om Hem te zegenen!

Dat is de hulp! dat is de voorwaarde die God stelt aan zijn genade! Dus liever dan onze dagen door te brengen in droef geklaag, dus liever dan stil te staan bij onze ellenden, die al klagend op te sommen, dus liever dan de uren van onze smart te blijven tellen, laten we denken aan dat wat die uren snel doet voorbijgaan! Laten wij, met Elifaz, *naar God vragen, en aan God onze zaak voorleggen.* Laten wij voor Hem knielen. Laten wij zijn gezag en zijn macht erkennen; laten wij onze ellende erkennen! Laten wij de hulp inroepen van de God der eeuwen. Laten wij smeken om de hulp van de God des hemels! Laten wij onze zaak bepleiten bij de God van alle vertroosting, Zijn ingewanden zullen ontroerd worden! Laten wij aandringen, laten wij Hem niet gaan voordat Hij ons gezegend heeft! Hij wil dat zelf, want Hij heeft gezegd: *Roep mij aan ten dage van de benauwdheid, en ik zal u verlossen.* Hij wil het, want een lange ervaring heeft ons het bewijs geleverd dat *het gebed van de rechtvaardige veel vermag.*

Maar, zult u zeggen, zijn wij rechtvaardig voor God? Wij lijden juist omdat wij het verdiend hebben! wij lijden omdat we gezondigd hebben...

Daar ben ik het mee eens, geliefden! die bekentenis past in uw mond - maar bedenk dat het welslagen van uw gebeden verbonden is aan deze ootmoedige bekentenis van uw onwaardigheid. God weerstaat de hoogmoedigen maar Hij schenkt genade aan de nederigen van hart. Houd dus moed! laat niets ons meer weerhouden. Werpt u in tranen neer voor de voetbank van zijn troon der genade. Belijdt Hem dat wij niet zijn zoals wij zouden moeten

zijn. Laten wij Hem, diep geroerd door onze smart, zeggen: ik heb gezondigd! Maar laten wij Hem zeggen, laten wij Hem beloven, dat we niet meer zullen zondigen, en laten we trouw zijn; Laten wij onze gedane fouten uitwissen door nieuwe deugden!! En ons gemopper, ons ongeduld, onze twijfel door een totale onderwerping en een volledig, verlicht, wijs en constant vertrouwen! door een levend geloof! En de sterke God die grote ondoorgrondelijke dingen doet, wonderen zonder tal; die regen geeft op de aarde en water uitgiet over de velden; die de geringen tot hoge staat verheft, zal naar uw beden horen. Hij zal uw rouwklacht veranderen in een reidans!

REGUEIL
DE
DOCUMENTS RELATIFS
à
l'Eglise Française
DE
VOORBURG.
CONCERNANT L'ORIGINE ET L'ÉTAT
ACTUEL DE LA DITE
INSTITUTION RELIGIEUSE.

1859.

Eglise Française à Voorburg,

consacrée en Août 1726;

PASTEUR SAURIN, Texte: Ezéch. chap. 11, v. 16.

JUBILÉ SÉCULAIRE,

PASTEUR DE CHAUFÉPIÉ: même texte,

27 Août 1826.